

N y e s t e

S f i l d e r i e a f K i o b h e n h a v n.

T r e t t e n d e A a r g a n g. N o. 74.

Udgivet, redigeret og forlagt af S. Soldin.

Gørsedes, i Folge Kongel. aftenaadigst Tilladelse, med Brevposterne.

E s v e r d a g e n den 14 September 1816.

O m de tegnende Konsters Skjebne i Danmark.

(Anledning af Hr. Justitsraad Weinwachs ber-
bude arkefiske Foretæninger.)

De tegnende Konster have haft en besynderlig, aferlende Skjebne i vort Fædreland. At Konstsands og Konstsmag tidligere maatte vagne i det varme Sonden end i det kolde Norde, er ligesaa begrundeligt, som at Apricoser og vindruer foerst efter mange Aarhundreder, forlade kunde forplantas fra hine blidere himmelegne til vort Land. Drakfuglene forlade, ved Winterens Marmesse, de foldere Egne, for under en varmere Himmel, at opsoe et gunstigere Opholdssted, og Konsten syer sedvanlig, som hine, de Lande, der, i physiske og moraliske Forstand, hjemsøges af Sne og Is. Dersor varede det naturligvis lange foerst en edlere og højere Konstsands kunde forplante sig til vore Norden. Medens man der frembragte Misskabninger i Billedhuggerkonsten, som dem vi see paa Jellinge-Monumentet i Djylland, laae Grækenlands og Romas noptaetze oz noptaetlige Mindesmærker allerede i Ruiner, og mebeds Kong Hans 1503 lod Opgangen til sin Ridderhal paa Slotset i Kjøbenhavn prude nied to saa smaglose Steenbilleber, som dem vi endnu den Dag i Dag see ved Opgangen til det Kongelige Bibliothek, som

Bidnessyrd paa hin Tidsalder slette Konstsmag i Fædrelandet, leveede og arbeidede allerede i Italiaen en Michel Angelo, Leonhard da Vince og Raphael Sanzio. Uge indtil Frederik den Andens Tid synes man ikke at spore mindste Smag for de tegnende Konster her tillande. Kong Hans var alt for jvn en Mand til at bryde sig om Konst, og Munkeindflydelsen var i hans Tid for stor, til at nogen ødel Sande kunde faae Lov til at udvikle sig; Christian den Anden gave Abelens og Geisteligheden alt for meget at bestille, til at han, endviktet i uophørige Borgerkrige, kunde tenke paa nogen fredelig Muses Ophjelpning, endskjont hans lyse Forstand, hans Familiestofbindelse med den magtige Carl den Femte, hans Gistermaal med en Prinsesse, der var opført i Nederlandene, hvor allerede den Gang fandts saa store Konstnere, unoder andre gunstigere Omstændigheder, hvordi givet hans Konstsands en bedre Vendring. Imidlertid har man dog fra hans Tid den bestjende Altertavle i Slesvig, forfærdiget af Billedhuggeren Hans Brüggemann fra Husum, der vidner om en bedre Smag, i det mindste hos enkelt Mand. Med Christian den Tredie begyndte Konstsanden dog at forbedre sig noget, endskjont de i hans Tidsalder endnu ulmende Statsuroigheder, ikke tilslod nogen stor Forbedring. Først under Frederik den Anden blev det muligt at vurdige de saalange landflygtige skjonne Konster nogen virkelig Opmarksomhed, da hvad dertil nok bidrog mest var den lykkelige Omstændighed, at den udødelige Tycho

Brahe, upaa tvivleli en vakte hos Kongen Konstsands og Konstmag. Ogsaa beynede paa den Tid andre Adelige, som Henrik Ronzou, der paa sit Slot Bredenberg i Sjælør, lod opføre Bygninger i den italienske Stil, og pryde sine Huse med Billedstøtter, at saae, det være nu af egen Konstafelse eller for at følge Høffets Tone, Smag for Konsten. At Frederik den Anden lod Kronborg pryde med Tapeter af Maleren Hans Knipper fra Antwerpen, der i Alt sit for dette Arbeide, 12600 Rdlr., en for den Tid meget stor Sum, bruer tilfulde denne Konges Agtelse for Konsten og Lyk til at befordre den i sine Stater. Han beynede saaledes allerede at lægge Grund til Tapeters Fabrication, der siden, baade under Christian den Fjerde, Frederik den Trede og Christian den Femte, bragtes, ved den bekjendte Fabrik i Kjøze, til saa stor Fuldkommenhed. At denne Fabrik gik under, medens den Gobliniske i Frankrig vedblev at blomstre, er besynderligt, og at disse Skjonne og vorige Tapeter, der, som de paa Rosenborg udvise, have kunnet vedligeholde sig lige til vores Tider, maatte vige for brogede Papirer, er beklageligt.

Man seer af alt dette, hvor meget en eneste Mand, som Tycho Brahe, kunde virke paa en heel Tidsalder Smag, og neppe havde Konstnerne og Videnskaberne i vort Fædreland uden ham, saact et saa magtigt Fremstod. Men Alt, hvad der imidlertid bidindtil var skeet, gik dog næsten Kunne ud paa, at fremme Konsten i Fædrelandet, uden Hensyn til at det skeete ved Fremmede eller ved Landets egne Konstnere. Naar man undtager Christian den Trede, som opmuntrede og understøttede den bekjendte Melchior Lorichs fra Flensborg, saa betjente man sig i Almindelighed af fremmede Konstnere. Først Kong Christian den Fjerde, denne sande Landssader, sogte ikke blot alvorligen at befordre Konsten i sine Riger, men strakte ogsaa, saa meget som muligt, at oplyse indfødte Konstnere. Men til at fuldføre Værker, som Frederiksborg og Rosenborg Slot, var det, paa den Tid, nødvendigt for ham, at benytte sig af fremmede Konstnere, og dannede han paa denne Maade et indenlandsk Konstacademie; thi ikke allene udbredte disse fremmede Konstnere en bedre Smag i Fædrelandet, men de efterlodde sig tildeels her Barn, der, opmuntredes af Christian, naturaliser-

des til danske Konstnere. Saaledes tog Kongen sig af den i Bergen bosatte Maler Salomon von Havens evende efterladte Sonner, og lod dem reise paa sin Bekostning. Den ene af dem blev siden Christian den Femtes Bygmester og den anden Portrætmaler i Øster. Den bedste af de Konstnare, Christian kaldte herind, var unægteligen Carl von Mandern. Endnu mere fremmede denne store danske Konge den indenlandsk Konstmag, ved at berige sit Gallerie med kostbare Malerier. Alslerede i Aaret 1612 lod han kjøbe i Brabant, Holland og Geeland for 1000 Rdlr. Malerier, hvilke, naar man seer hen til Pengenes Pris og Maleriernes yngre Alder for 200 Kar siten, uden Tvivl maa have været af de kostbarste, det Kgl. Gallerie kan opvise. Hans egne Born ydede og hyllede Konsten. Eleonore Christine havde Carl von Mandern til Læremester, og havde malede og broberede yppirligen; hans Son Ulrich Christian var en god Maler. Men kan, uden Overtrivelse, sige, at Christian den Fjerde var Danmarks Herre, ligesom han var dets Trojan. Mindre blide varer Konsternes Skjøne under hans Son og Efterfolger, Frederik den Trede, hvortil de ødeleggende Krie mod Øverrig, vel ikke have bidraget lidet. Uagtet denne Koare selv udsvede Malerkonsten, og har malet et Portrait af en Præst i Bremen, der endnu ejemmes paa Konstakaret, saa hører hans Reoseringstid dog vel neppe til Konstens glimrende Perioder i Danmark, endhøont der ikke manglerede denne Monark paa god Villie til at opkjøpse den. Man b. hører kun os sammenligne den under Christian den Fjerde, 1626, forfærdigede Metalstatue i Rosenborg Hauge med Christian den Femtes, iater mindre end Hjørne Statuz, paa Kongens Rytorv, for at see den store Afstand imellem begge Tidsalderes Konstmag. Ogsaa femte Christian var der meget om at gjøre, at danne indfødte Konstnere; under ham levede den bekjendte danske Historiemaler, Peter Andersen, af hvem der sees tre store Malerier paa Frederiksborg Slot, hvilke, uden just at være Mesterværker, dog ikke ere uden Fortjeneste. Den bekjendte Magnus Berg, som Kongen lod sætte i Lare hos Peter Andersen og siden paa sin Bekostning reise til Italien, fortjener, i det mindste som Hillekjær, at omtales med Heder. Hvad Tycho

Brahe syntes at have virket til Konstens fremme under Frederik den Anden, det virkede Gyldenlove under Christian den Femte. Han foregik Adelen med et lysende Eksempl; og at han lod bygge Charlottenborg, der endnu med Grund regnes blandt Kjøbenhavns smagfuldeste Bygninger, i een saa reen og ædel Smag, er det bedste Vidneskyrd om hans ved mange Aars Udenlandsreiser erhvervede egen Smag. Med Frederik den Sjælle opzit i Hæderne landet en herlig, men af mørke Skyer ofte fordunklet Sol over Konsten i Danmark. To Gange havde denne Konge været i Italien, og hvad han saae her af Konstværker, maatte naturligvis gørs et levende Indtryk paa hans medføde Konstsands. Det kan ikke blot betragtes som en simpel Lyk til at følge Modens Strom, at han paa sine Reiser kyschte Konstsager; thi de Summer han betalte derfor, og de Værker, han anskaffede, var betydeligere end man af en blot glimrelysten Konge kunde vente. I Florenz betalte han, som man finder antegnet i hans egen Lomme Almanak for 1709 — tusinde Piastre for fire Statuer, hvoraf den ene, Herkules Stotte, formodentlig er den samme, som endnu findes i Rosenborg Hauge. Frederiksberg er, næst Fredensborg Slot, som han efter sin Hjemkonst fra Italien lod opføre, et tælende Bevis paa hans Konstsmag, og søger blandt alle vores Lystslottet endnu sin Mage. Hvor meget Konstsmagen bidrager, endog til hele Staters Forvalting, det see vi paa denne Konges hele Regjering. Hjemsgørt af Krig, Pest og Slæbrand, trivedes og fremblomstrede dog Konster og Vidensaberne under hans Regjering, og mærkeligt nok er det, at de første Skolebygninger paa Landet strive sig fra denne, under saa uheldige Tidsforhold regjerende Monark, der trods alle disse Uheld, endnu funde esterlade sin Son et rigt Skatkammer. En Konge, som havde saa megen Smag, maatte naturligvis virke megtigen paa alle dem, der omgave ham. Selv Hans Dronning havde en herlig Malerisamling ^{*)}. Udmærkede Genier fremstode imidler-
tid ikke under hæerde Frederik, uagtet der saa hans

Side ikke manglede Optuntring dertil. Henrik Krook, som uden Trivs spillede en fornem Rolle paa den Tid, vor neppe noget egentligt Genie, endført den "Alttinganderknusende" Rambohrs nok uden Trivs med uret, faldte ham "den flittigste Handværksmand, der nogentid har fort Penselen." — Christian den Sjette gav Konstnerne Lejlighed nok til at vise sig, ved at lade med uhyre Bekostninger opføre Slotte, hvorpaa intet blev sparit, der kunde bidrage til deres Glonds og Pragt. Men den gode Smag vandt dog langt fra ikke det, man af saadanne Anstrængelser var berettiget til at haabe. Skjonde hæerde Christian levede henved halvanden Aarhundrede tidligere, saa synes han, naar man seer hen til Konsternes daværende Tilstand i Danmark, dog at have forsaaet at vælge sine Konstnere med langt større Smag end Christian den Sjette. Christiansborg blev lange hundret, ikke saa meget for sin Økjenhed, som for sin imponerende Storhed, der mere vidnede om Krøftanstrengelse end Smag, mere om Pengeopoffrelse end Genie. Det var indvortes hvad det var ubvortes. Altting var beregnet paa at blande Piet ved Snirkler, Forgyldning og Firater; men den sande simple og ødle Stil, stor ved sin egen Storhed, indebagende uden laant Hær, synes man ganske at savne her. Mæreligt nok er det ogsaa, at hvor rig en Lejlighed her havde været for Geniets Udvikling, saa finder man dog i denne Periode, der havde i en vis Henseende saa meget Righed med den i Frankrig, under Ludvig den Hjortende, intet eneste Konstnertalent af første Rang, endført man ikke kan negte, at Marcus Tuscher besad et Talent, til hvis Udvikling hine Pragtbygninger dog neppe have bidraget meget. Hvad her er sagt om Christiansborg gjelder ogsaa om Hirschholm. Olden øbelagte Christiansborg, efter at det indvendigen endnu neppe var fuldkommen færdigt, og det kun havde staet noget over fire Decennier, synes det syntes bygt for Evigheden. Hirschholm opførte sig, saa at sige, selv, thi, bygt paa et Morads, forfaldt det fra Tid til anden saa meget, at man saae sig nedsaget til at nedbryde det, og kun en eneste Slot deraf er levet. Det synes som Smagens Nemesis hvilte hærdt over begge disse Bygninger. Ligesom vi alt nærmest os vor Tidsalder, bes-

^{*)} Jof. Noticen p. 1176-77 under Indenlandske Estretninger i nærværende Numer af Gjælderiet.

gynder Konstmagen ogsaa maetligten at forbedres og foraades. Forst under Frederik den Femte kom den Indretning til fuld Modenhed, der gav Smagen Fasthed og Geniet Lejlighed til at udvikle sig, blomstre og trives. Konstakademiet, der under dette Christian lagdes Grund til, blev nu stiftet, og skjnt man i Begyndelsen, ligesom ved en Frugthauges Antæg, maatte betjene sig af fremmede Plantninger, saa varede det dog ikke lange, forend man funde lade Landets egne Sonner konstnærsskole. Den sic i Geheimeraad og Overhofmarschal Adam Gottlob Moltke, en Præs, der selv var Konstnyder, og skjonde det i Malerkonsten endnu ikke talte noget udmarket Genie blandt sin Professorer, hvore dog i J. M. Preisler en hyperlig Kobberstikker, hvis Lige man bidind til ikke har haft i Danmark, og i J. F. J. Saly, en Billedhugger, der, hos os forst i nyere Tider er blevet overtruffen af en Thorvaldsen. Hans Medstyrkelle, Frederik den Femtes Statue til Hest paa Amalienborg, er og vil lange blive Kongestads storste Prydelse, og det var ikke, uben til stor Skade for den sædrenelandske Konst, at han efter at have forsørgt denne Statue forlod Danmark. Selv den saa dableysne Rundohr kan ikke negte hans Statue sit Difald, men for dog at kunne have noget at udsætte, fortæller han, at Kongen sidder for dramatisk (?), at Hestens Hoved er for lille (uagter et lidet Hoved dog i Almindelighed regnes blandt en Hests skjonne Egenskaber), at Halen sidder for dybt i Bagdelen, og at Skinkelen af det frakte Bagben er for tynd. Rundohr er vist en stor Konstnjær; men hans Dadel synes at være alls for føgt og laconisk. — Allerede den første satrenelandske Frue af him herlize Konststilfeje, Portrætmaleren Peder Als, opvakte store og glimrende Forhaabninger om hvad man funde vente sig af dette Akademie, og havde maekke Venstab nogen Deel i den saa fordeleagtige Dom, den udsobelige Winkelmann faldte over det Portræt, Als forsørgede af ham i Rom, saa var det dog allerede nok, at en Konstnjær, som han, endog af Venstab, fande sige, om den første danske Maler, den Danske Konstakademie havde tilkendt sin Guldmædaille, "at der vare malest saa faa sandanne Portrætter som dette", og at han, der vist ikke ganste

offrebe Venstab sin hele Overbevisning, regnede ham blandt de bedste Malere. Andre fodsæ Genier fra den Tidspunkte var Landskabmaleren J. V. Lund, Portrætmaleren G. Erichsen, og den danske Tekter P. Kramer. Uagter Batalkemaleren J. C. Mandelberg var svensk af Hødsel, saa mas han dog regnes heriblande, da han skyldte Danmark, hvis Konge lod ham reise udenlands, en stor Del af sin Dannelse. Saaledes var Grunden lagt til den skolte Bygning, som siden har ytret saa stor og velgjordende Inflydelse paa Konsten og Konstmagen i vojt Hærenland. Meget var hids til imidkertid seet ved frenumed Hjelpe, og Christian den Syvendes Tidsalder var die forcholdent, at see den sædrenelandske Konst dyrkes, fremmes og forherliges ved litterer indfodte Konstnere. Overst blandt disse stod N. A. Abildgaard, som Historiemaler, J. Due, som Portrætmaler, C. Høyer, som Migniatormaler, Wiedewelt, som Billedhugger, og den i sit 41de Aar dorfodde geniesulde C. Poulsen, hvis Medlemstykke, de 3 nordiske Algers Forening, berettigede til store, men ved uehdige Omstændigheder, tidligent tilintetgjorte Forhaabninger. Abildgaard og Wiedewelt vare uden Twyl de to lerdeste Konstnere, Danmark har ejet, og hvortil, muligen, Europa, i den henseende, har kun haft saa deres Lige *). Men ligesom Abildgaard forudklaede alle sine Forgjengere her til lands, som Historiemaler, saaledes forunkler Thorvaldsen alle sine Forgjengere, som Billedhugger, ikke blot her, men i hele Europa, og ejor Canora selv Mangen stridig. (Fortsættes.)

* Wiedewelt forstod ikke blot de lærde, men ogsaa de fleste levende europeiske Sprog. Forfatteren heraf eier en af ham egenhændig skrevne Samling artificibus Excerpta, som han falder den, hvori han har epeeret af 200 Bøger i syv forskellige Sprog.

Indenlandske Esterretninger.

Paa Græskabet Holstenborg i Sjælland hangte i mange Aar paa Slottet, saavel i Gangene, som paa Loftet, en stor Deel Malevier i Østsesas-